

Y36PJC Programování v jazyce C/C++

Dědění, polymorfismus

Ladislav Vagner

úprava

Pavel Strnad

Dnešní přednáška

- Dědění.
- Polymorfismus.
- Statická a dynamická vazba.
- Vnitřní reprezentace.
- VMT – tabulka virtuálních metod.
- Časté chyby.

Minulá přednáška

- Přetěžování operátorů funkcemi.
- Přetěžování operátorů metodami.
- Operátor =.
- Friend funkce.

Dědění - příklad

- Modelujeme zaměstnance a vedoucí:
 - mají jméno,
 - hodinovou mzdu,
 - o vedoucích navíc ještě známe počet podřízených.
- Chceme rozhraní, které umožní výpočet měsíční mzdy, známe-li počet odpracovaných hodin v měsíci:
 - pro zaměstnance je to prostý součin s hodinovou mzdou,
 - vedoucímu navíc přísluší měsíční příplatek za vedení ve výši 500,- Kč za řízeného zaměstnance.

Dědění - příklad

- Zavedeme třídy `CEmployee` a `CBoss`.
- Třída `CBoss` má mnoho společných vlastností se třídou `CEmployee` – bude jejím potomkem.
- Ve třídě `CEmployee` budou členské proměnné `name` a `salary`.
- Ve třídě `CBoss` bude navíc ještě členská proměnná `subordNr` udávající počet podřízených.
- Metody pro výpočet platu budou pro každou třídu jiné, ale budou mít stejnou signaturu. Metoda třídy `CBoss` může využít metodu předka `CEmployee` jako krok ve výpočtu.

Dědění - příklad

```
class CEmployee
{
    string name;
    int    salary;
public:
    CEmployee ( string _name, int _salary ) :
                name (_name), salary (_salary) {}
    int MonthSalary ( int Hours ) const
        { return salary * Hours; }
};
```

Dědění - příklad

```
class CBoss : public CEmployee
{
    int subordNr;
public:
    CBoss ( string _name, int _salary, int _subord ) :
        CEmployee ( _name, _salary ),
        subordNr ( _subord ) { }
    int MonthSalary ( int Hours ) const
    { return CEmployee::MonthSalary ( Hours ) +
        subordNr * 500; }
};

CEmployee x ( "Novotny", 100 );
CBoss      y ( "Novak", 200, 2 );

cout << x . MonthSalary ( 170 );
cout << y . MonthSalary ( 170 );
```

Dědění

- Vztah mezi třídami:
 - členské proměnné a metody definované v předku mohou být použity i potomkem,
 - potomek může přidat nové členské proměnné a metody,
 - potomek může změnit definice metod předka.
- Má význam tehdy, pokud se struktura předka a potomka liší jen málo.
- V C++ lze dědit vícenásobně (z více předků).
- V C++ neexistují rozhraní (interfaces) z Javy.

Dědění

- Vždy musí platit vztah is-a.
- Jedná se o specializaci nadtypu.
- V našem příkladu je Cboss specializací typu CEmployee.
- Liší se například výpočtem mzdy.
- Dědění je třeba vždy promyslet do všech důsledků (pozor na porušení Liskov's Substitution Principle).
- Výsledek by měl vždy co nejlépe odrážet modelovanou skutečnost.

Dědění vs. Skládání

- Rozdíl mezi vztahem is-a a has-a.
- Skládání je:
 - členské proměnné, které objekt využívá,
 - členské proměnné proměnných (pozor na Demeterovo pravidlo)
- CEmployee má (has-a) name.
- CBoss je typem Cemployee.
- Podrobněji viz OMO

Polymorfismus

- Situace, kde různé objekty:
 - rozumí stejné zprávě (mají metodu se stejnou signaturou),
 - ale na zprávu reagují různě (vyvoláním jiného kódu).
- Aby měl polymorfismus praktický význam, musí mít provedený kód stejný význam (v kontextu daného objektu).
- V C++, Javě omezen - polymorfismus existuje jen mezi objekty, jejichž třídy jsou ve vztahu předek/potomek.
- **Znáte jazyk kde to funguje jinak?**

Dědění

- Syntaxe zápisu – předek je oddělen dvojtečkou.
- Dědění `public` – viditelnost zděděných metod se nemění.
- Dědění `private` – zděděné metody a členské proměnné budou všechny `private` (zachová dědění, potlačí polymorfismus).

```
class CEmployee
{
    ...
};
```

```
class CBoss : public CEmployee
{
    ...
};
```

Dědění

- Zapouzdření:
 - `private` – viditelné pouze pro danou třídu.
 - `protected` – viditelné pro danou třídu a všechny její potomky,
 - `public` – viditelné pro všechny.
- Viditelnost `protected` – rozumný kompromis, pokud navrhujeme předka a nevíme, kdo z něj bude dědit.
- Vyhněte se bezmyšlenkovité záplavě metod typu `getter/setter` pro každou členskou proměnnou:
 - samotné `gettry/settry` nic nedělají, jen stojí režii,
 - existují-li pro každou členskou proměnnou, jsou vlastně popřením zapouzdření.

Dědění

- Při vytváření instance se volají postupně všechny konstruktory směrem od předků k potomkům.
- Není-li určeno, který konstruktor předka se volá, bude zvolen implicitní konstruktor.
- Neexistuje-li v takové situaci implicitní konstruktor předka, dojde k chybě při překladu.
- Pravidla volby konstruktoru jsou stejná jako v případě staticky alokovaných členských proměnných.

Dědění

```
class CBoss : public CEmployee
{
    ...
    CBoss ( string _name, int _salary, int _subord )
        { name = _name; ... } // !! chyba
    CBoss ( const CBoss & x ) { ... } // !! chyba
};

class CBoss : public CEmployee
{
    ...
    CBoss ( string _name, int _salary, int _subord ) :
        CEmployee ( _name, _salary ),
        subordNr ( _subord ) { }
    CBoss ( const CBoss & x ) : CEmployee ( x ) { ... }
};
```

Dědění

- Při uvolňování instance se volají postupně všechny destruktory od potomků směrem k předkům.
- Protože destruktory je pouze jeden, nemůže dojít k nejednoznačnosti.

```
class A
{
    A ( int x )           { cout << "A::A"; }
    A ( const A & )      { cout << "A::cA"; }
    ~A ( void )          { cout << "A::~~A"; }
};
class B : public A
{
    B ( int x ) : A ( x ) { cout << "B::B"; }
    B ( const B & x ) : A ( x ) { cout << "B::cB"; }
    ~B ( void )          { cout << "B::~~B"; }
};
```


Dědění

```
void foo1 ( A param ) { ... }
void foo2 ( A & param ) { ... }
void foo3 ( A * param ) { ... }
void foo ( void )
{
    A    a(10);    // A::A
    B    b(20);    // A::A, B::B

    foo1 ( a );    // A::cA, A::~~A
    foo2 ( a );    // nic
    foo3 ( &a );   // nic

    foo1 ( b );    // A::cA, A::~~A
    foo2 ( b );    // nic
    foo3 ( &b );   // nic
}                  // B::~~B, A::~~A, A::~~A
```

Dědění

- Překrytí metody – v potomkovi je definovaná metoda se stejnou signaturou, ale jiným tělem.
- Metodu předka lze volat s použitím čtyřtečkové notace.

```
class CEmployee
{ ... int MonthSalary ( int Hours ) const {...} ... };

class CBoss : public CEmployee
{
    ...
    int MonthSalary ( int Hours ) const
    {
        return CEmployee::MonthSalary ( Hours ) +
            subordNr * 500;
    }
};
```

Dědění

- Kompatibilita vzhledem k přiřazení:
- instanci potomka lze použít na místě typově odpovídajícím předku,
- instanci předka nelze použít na místě typově odpovídajícím potomku.

```
class CEmployee { ... };
class CBoss : public CEmployee { ... };
CEmployee a, * aptr;
CBoss      b, * bptr;
a          = b;           // ok
aptr = bptr;           // ok
CEmployee & aref = b;    // ok
b          = a;           // !!!
bptr = aptr;           // !!!
CBoss      & bref = a;    // !!!
```

Dědění a polymorfismus

- Objekty `CBoss` i `CEmployee` rozumí zprávě `MonthSalary`:
 - výpočet platu probíhá v obou třídách jinak,
 - na vyšší úrovni umožní pracovat s výpočtem platu, bez nutnosti starat se o implementační detaily.
- Snazší údržba – výpočet platu je na jednom místě programu.
- Snazší rozšiřitelnost – nová třída (např. `CManager` s ještě jinými pravidly výpočtu platu) nenutí přepisovat zbytek programu.

Dědění a polymorfismus

```
CEmployee * dept [3];
int i;

dept[0] = new CBoss ( "Novak", 200, 2 );
dept[1] = new CEmployee ( "Novotny", 100 );
dept[2] = new CEmployee ( "Novotna", 100 );

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    cout << i << ". " << dept[i] -> MonthSalary ( 170 );

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    delete dept[i];

0.  34000    // !! ma byt 35000
1.  17000
2.  17000
```

Dědění a polymorfismus

- Statická vazba:
 - volaná metoda je určena v době kompilace,
 - rozhoduje datový typ proměnné, kterou je instance zpřístupněna,
 - volání metody je trochu rychlejší.
- Dynamická vazba:
 - volaná metoda se určí v době běhu,
 - rozhoduje datový typ instance, se kterou se pracuje,
 - volání je trochu pomalejší.
- C++ umí obě vazby, výchozí je statická.
- Dynamická vazba se vynutí klíčovým slovem `virtual` před deklarácí metody.
- Jakou vazbu umí Java ?

Dědění a polymorfismus

```
class CEmployee
{
    ...
    virtual int MonthSalary ( int Hours ) const { ... }
    ...
};

class CBoss : public CEmployee
{
    ...
    virtual int MonthSalary ( int Hours ) const { ... }
    // zde jiz virtual byt nemusí, bude zdedeno
    // je ale vhodne (lepsi citelnost)
    ...
};
```

Dědění a polymorfismus

```
CEmployee * dept [3];
int i;

dept[0] = new CBoss ( "Novak", 200, 2 );
dept[1] = new CEmployee ( "Novotny", 100 );
dept[2] = new CEmployee ( "Novotna", 100 );

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    cout << i << ". " << dept[i] -> MonthSalary ( 170 );

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    delete dept[i];

0. 35000 // OK
1. 17000
2. 17000
```


Dědění a polymorfismus

- Dynamická vazba se uplatní:
 - metoda je označena `virtual`,
 - pracujeme s ní pomocí ukazatele nebo reference.

```
CBoss a ( "Novak", 200, 2 );  
cout << a . MonthSalary ( 170 ); // 35000
```

```
CEmployee b = a;  
cout << b . MonthSalary ( 170 ); // 34000
```

```
CEmployee * c = &a;  
cout << c -> MonthSalary ( 170 ); // 35000
```

```
CEmployee & d = a;  
cout << d . MonthSalary ( 170 ); // 35000
```

Dědění a polymorfismus

```
class X { void foo () {...} };  
class Y : public X { void foo () {...} };
```

```
X a, *aptr = &a, & aref = a;  
Y b, *bptr = &b, & bref = b;  
a . foo ();           // X :: foo  
b . foo ();           // Y :: foo  
a = b;  
a . foo ();           // X :: foo  
aptr -> foo ();       // X :: foo  
bptr -> foo ();       // Y :: foo  
aptr = bptr;  
aptr -> foo ();       // X :: foo  
aref . foo ();        // X :: foo  
bref . foo ();        // Y :: foo  
X & cref = b;  
cref . foo ();        // X :: foo
```

Dědění a polymorfismus

```
class X { virtual void foo () {...} };  
class Y : public X { virtual void foo () {...} };
```

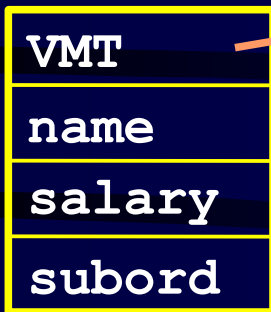
```
X a, *aptr = &a, & aref = a;  
Y b, *bptr = &b, & bref = b;  
a . foo ();           // X :: foo  
b . foo ();           // Y :: foo  
a = b;  
a . foo ();           // !! X :: foo i přes virtual  
aptr -> foo ();       // X :: foo  
bptr -> foo ();       // Y :: foo  
aptr = bptr;  
aptr -> foo ();       // Y :: foo  
aref . foo ();        // X :: foo  
bref . foo ();        // Y :: foo  
X & cref = b;  
cref . foo ();        // Y :: foo
```

Dědění a polymorfismus

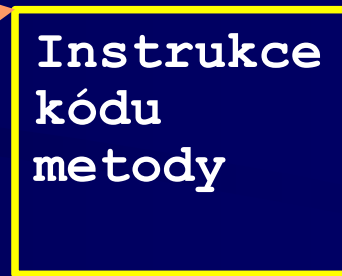
- Vnitřní realizace dynamické vazby:
 - objekt obsahuje (typicky na prvním místě) odkaz na tabulku VMT (Virtual Method Table),
 - Odkaz na VMT vyplněn v konstruktoru, pak se již nemění,
 - do VMT jsou umístěny odkazy (ukazatele) na adresy metod, které jsou `virtual`,
 - pozice metody ve VMT se zachovává při dědění.
- Volání virtual metody:
 - podle názvu metody se určí pozice ve VMT,
 - z VMT se vybere adresa, kam se předá řízení.

Dědění a polymorfismus

CBoss a (...)

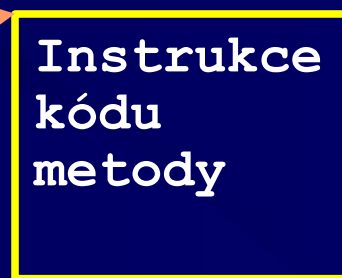
CBoss - VMT

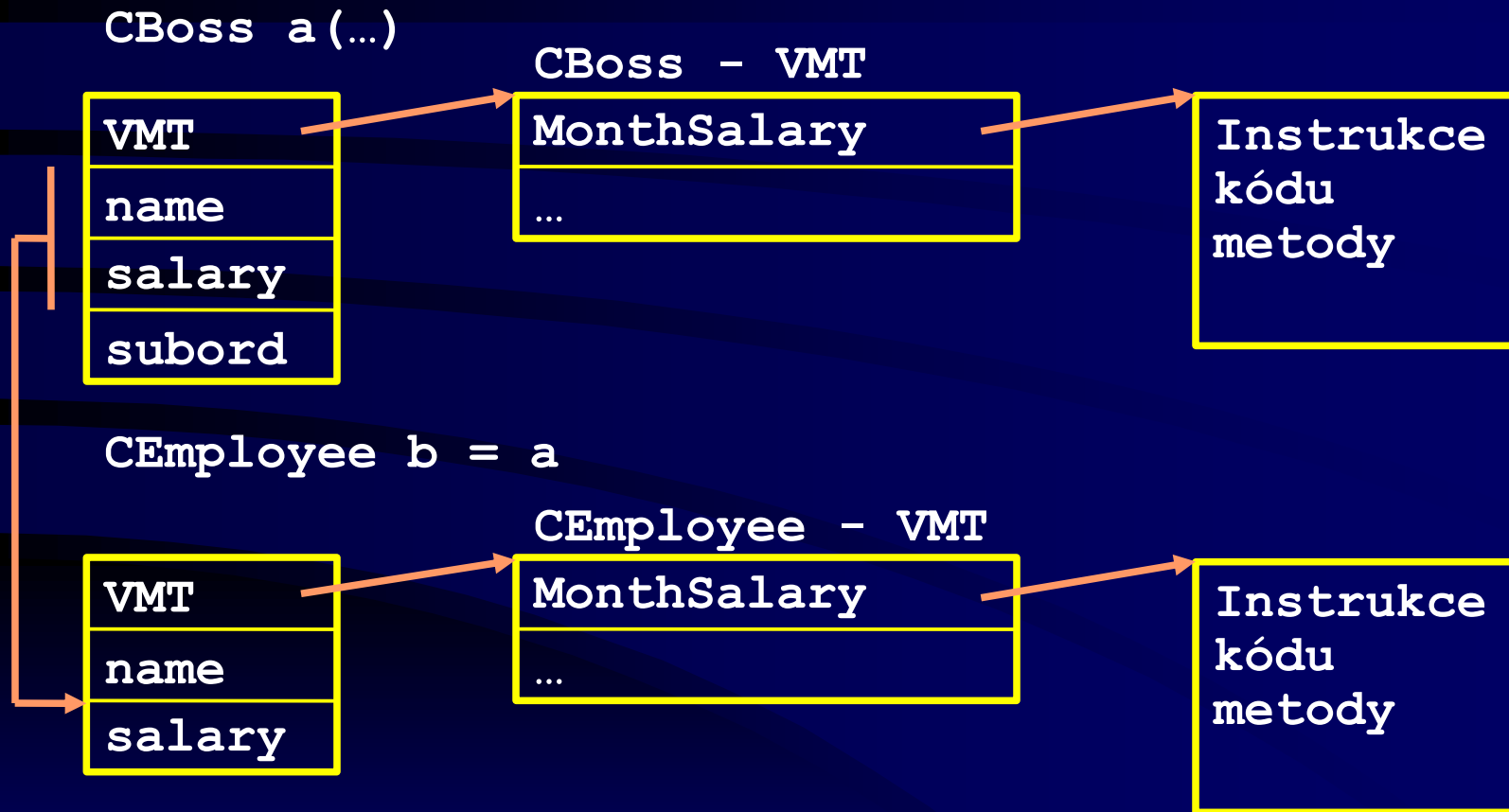
CEmployee b (...), c (...)

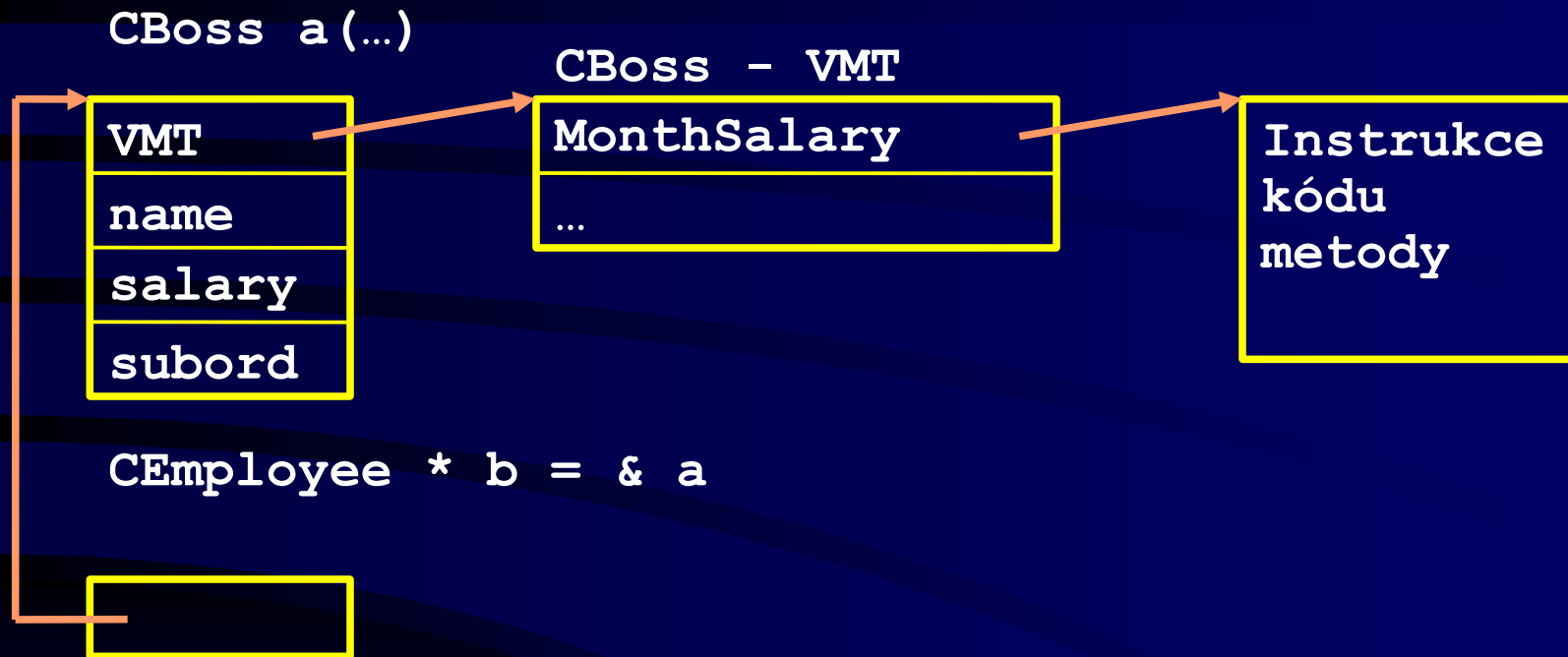
CEmployee - VMT

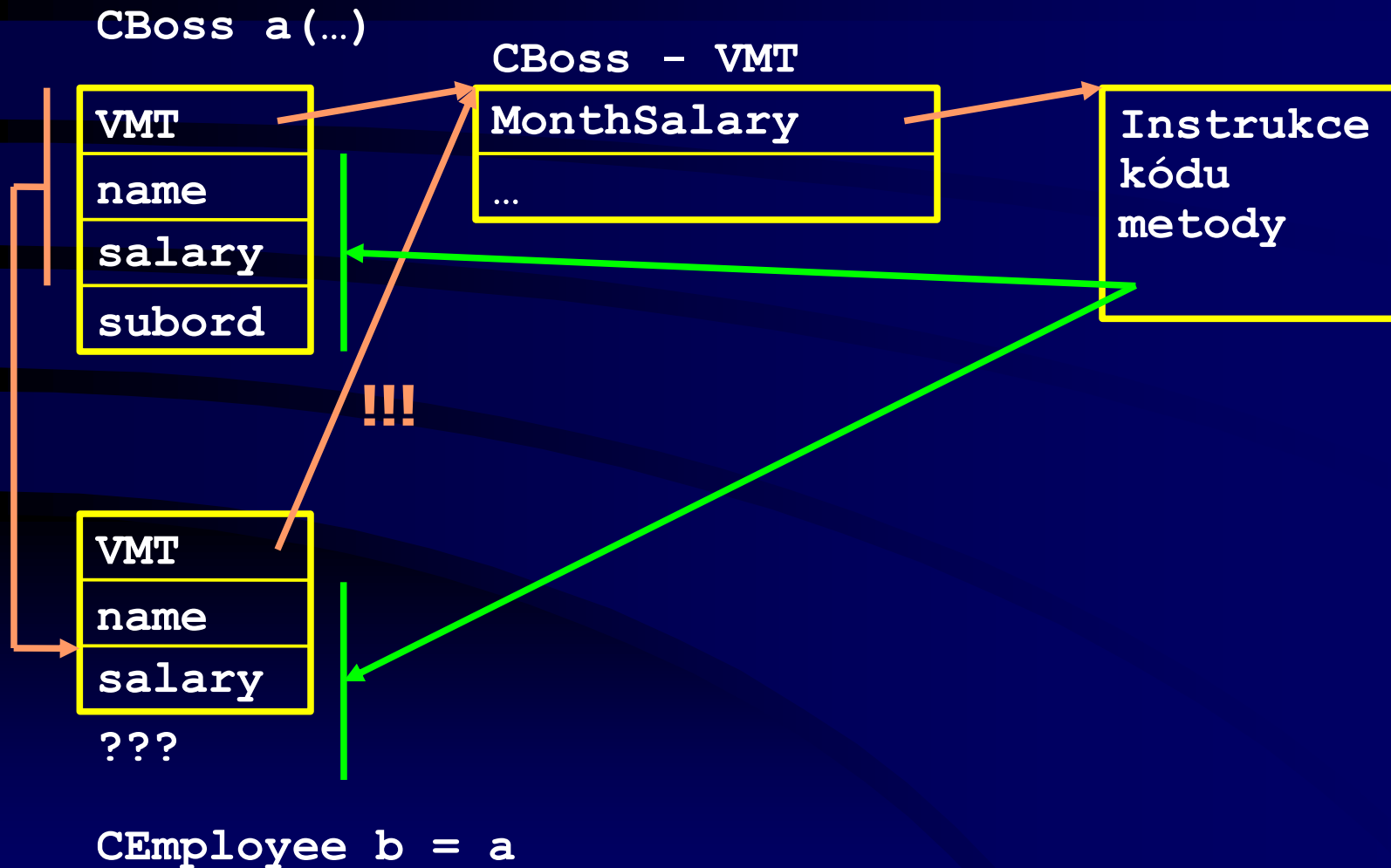
Dědění a polymorfismus

Dědění a polymorfismus

Dědění a polymorfismus

Dědění a operátor <<

```
class CEmployee
{ ...
    friend ostream & operator << ( ostream & os,
                                   const CEmployee & x );
};
ostream & operator << ( ostream & os,
                       const CEmployee & x )
{ os << "Employee " << x . name; return os; }

class CBoss : public CEmployee
{ ...
    friend ostream & operator << ( ostream & os,
                                   const CBoss & x );
};
ostream & operator << ( ostream & os,
                       const CBoss & x )
{ os << "Boss " << x . name; return os; }
```

Dědění a operátor <<

```
CEmployee dept[3];
int i;

dept[0] = new CBoss ( "Novak", 200, 2 );
dept[1] = new CEmployee ( "Novotny", 100 );
dept[2] = new CEmployee ( "Novotna", 100 );

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    cout << *dept[i];

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    delete dept[i];

Employee Novak // !!
Employee Novotny
Employee Novotna
```

Dědění a operátor <<

- Operátor výstupu se chová jako staticky vázaný:
 - je přetížen funkcí,
 - funkce nejsou dynamicky vázané.
- Řešení:
 - přetížit jej metodou – nelze (první operand musí být typu `ostream`),
 - udělat virtuální funkci – nelze (`virtual friend` je nesmysl),
 - přidat pomocnou metodu `print`,
 - přetížení operátoru pro potomky (zde pro třídu `CBoss`) je pak zbytečné.

Dědění a operátor <<

```
class CEmployee
{ ...
    friend ostream & operator << ( ostream & os,
                                   const CEmployee & x );
    virtual void print (ostream & os ) const
    { os << "Employee " << name; }
};

class CBoss : public CEmployee
{ ...
    friend ostream & operator << ( ostream & os,
                                   const CBoss & x );
    virtual void print (ostream & os ) const
    { os << "Boss " << name; }
};

ostream & operator << ( ostream & os,
                      const CEmployee & x )
{ x . print ( os ) return os; }
```

Dědění a operátor <<

```
CEmployee dept[3];
int i;

dept[0] = new CBoss ( "Novak", 200, 2 );
dept[1] = new CEmployee ( "Novotny", 100 );
dept[2] = new CEmployee ( "Novotna", 100 );

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    cout << *dept[i];

for ( i = 0; i < 3; i ++ )
    delete dept[i];

Boss Novak           // OK
Employee Novotny
Employee Novotna
```

Dotazy...

Děkuji za pozornost.